



MERSİN ÜNİVERSİTESİ

KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI - I

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Emel Erten YAĞCI
Murat DURUKAN

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Doç. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Doç. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR
Yrd. Doç. Dr. Emel Erten YAĞCI
Yrd. Doç. Dr. Remzi YAĞCI

OLBA'nın bundan sonraki sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:

Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji ve S. Tarihi Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü MERSİN/TURKEY

KÜLTÜR BAKANLIĞININ MADDİ KATKILARIYLA HAZIRLANMIŞTIR.
Katkılarından dolayı İçel Vali Yrd. Muzaffer GÜZELANT'a teşekkür ederiz.

ISSN 1301-7667
MERSİN 1998

İÇİNDEKİLER

Hatçe BALTACIOĞLU	Alaca Höyük Sfenksli Kapı'ya Ait Akrobatlar Kabartması (Lev. 1-6).....1-28
Emel Erten YAĞCI	İ.Ö. İkinci Binde Anadolu'da Cam (Lev. 7-8). 29-44
Marianne STERN	Core-Forming in The Second Millennium B.C.: Recent Practical Experiments (Lev. 9-10).....45-48
Kamuran GÖDELEK	The Problem of Substance in Aristotle49-62
Fikret Kutlu YEGÜL	De Architectura Romana63-67
Serra DURUGÖNÜL	Seleukosların Olba Territorium'undaki "Akkulturation" Süreci Üzerine Düşünceler (Lev. 11-12).....69-76
Yasemin Er SCARBOROUGH	Dağlık Kilikya- Lamotis Mezarları (Lev. 13-17).....77-85
Murat DURUKAN	M.Ö. 301-188 Arasında Olba Territoriumunda Yaşanan Siyasi Gelişmeler.....87-95
Melih ARSLAN	Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonlarındaki Anazarbus Sikkeleri (Lev. 18-24)97-119
Fikret ÖZBAY	Olba/Diokaisareia Su Sistemi (Lev. 25-26)121-129
Erendiz ÖZBAYOĞLU	Cicero'nun, Panter Avına İlişkin Birkaç Cilicia Mektubu.....131-138
Ümit AYDINOĞLU	Olba Bölgesi Yol Ağı (Lev. 27-28).....139-146
Murat ÖZYILDIRIM	Arkeoloji'de Kl.Yunanca ve Latince Sözcüklerin Kullanım Yanlıları.....147-152
Murat DURUKAN	Olba Territoriumu'nun Hellenistik Dönem Ölü Kültü Üzerine Gözlemler.....153-160
A. TIRPAN-B. SÖĞÜT	Batı Ovalık Kilikya'da Çokgen (Poligonal) TaşlıDuvar Örgü Tekniği (Lev. 29-52).....161-186
Remzi YAĞCI	Yeni Assur Döneminde Kuzey Suriye'de Ördek Biçimli Taş Ağırlıklara İki Örnek (Lev. 53-58).....187-198

OLBA TERRİTORİUMU'NUN HELLENİSTİK DÖNEM ÖLÜ KÜLTÜ ÜZERİNE GÖZLEMLER

*Murat DURUKAN

Hellenistik dönemde, Göksu (Kalykadnos) ile Lamas (Lamos) nehirleri arasında kalan bölgede, Teucer sülalesi tarafından yönetilen Olba rahip krallığı hüküm sürmekteydi. Olba, bilinen tarihi boyunca iç işlerinde bağımsız kalmış, dış ilişkilerinde ise sürekli bir başka devlet tarafından yönlendirilmiştir¹.

Tarihi Hellenistik dönemden çok daha eskilere giden bu bölgede, Hellenistik dönemle beraber büyük bir değişim gerçekleştirilmiştir. Özellikle mimaride, kabartmalarda ve yazıtlarda çok rahat gözlemlenen bu değişimi, doğrudan Olba'nın dış siyasetini yönlendiren gücün maddi ve manevi yardımlarına bağlamaktayız.

Jeopolitik konumunun öneminden ötürü, Ptolemaioslar, Kilikia Tracheia'ya hayli önem vermişler, burada ticari amaçlı ve geniş bir yerleşim hareketine girişmişlerdir. Bu hareket, deniz ticareti politikası kapsamında yürütüldüğü için Ptolemaioslar'ın ticari üs olarak da adlandırabileceğimiz yerleşimleri, doğal olarak denize kıyısı olan yörelere kurulmuşlardır². Seleukoslar ise deniz ticaretinden çok savunma ağırlıklı bir anlayış gütmüşler ve burada bulunacak olan güçlü idarenin kendileri için önemli bir müttefik olacağını hesap ederek, yöreye askeri yönde yardımda bulunmuşlardır³. Dönemin iki önemli gücünün yöreye bakış açılarının farklı olması ve M.Ö. 2. yy.'ın başında yaşanan siyasi gelişmeler, Göksu-Lamas arasındaki mimarinin, Seleukoslar'ın yardımıyla gerçekleştirilmiş olma olasılığını arttırmaktadır⁴.

Olba halkı, Hellenistik dönemde, yörede yoğun olarak rastlanan küçük dağ yerleşimlerinde yaşamaktaydı. Hellenistik dönem öncesinde de yine aynı bölgeyi iskan etmişlerdi⁵. Ancak ahşap mimariyi tercih etmiş olmaları ki, günümüze hiçbir ipucu ulaşmamıştır. Taş mimariye geçtikleri andan itibaren kalıcı eserler yaratılmaya başlanmış ve bunun doğal sonucu olarak kültürel bir

*Araş. Gör. Murat Durukan, Mersin Üniv. Fen-Edb. Fak. Arkeoloji ve S. Tarihi Bl. MERSİN

¹Olba hakkında bkz. MacKay, 1968

²Ptolemaios kolonileri için bkz. Zoroğlu, 1990, sf. 445; Jones, 1971, sf. 199

³Göksu-Lamas arasındaki bölgede, polygonal duvarlarla inşa edilmiş olan savunma ağı, yerleşimlerin herhangi bir tehlike anında birbirlerini haberdar edebilmeleri sistemine göre kurulmuştur. Bu haberleşme, ya iki yerleşimin birbirini görecek şekilde inşa edilmesiyle, ya da birbirini göremeyen iki yerleşimin arasına, her ikisine de ulaşabilen kule (kuleler) yapılmasıyla sağlanmıştır. Böylece ortaya bir iletişim ve savunma ağı çıkarılmıştır.

⁴Göksu-Lamas arasındaki mimarinin hangi tarihte ve kimin yardımlarıyla yaratıldığı konusu Olba dergisinin bu sayısındaki bir başka makalede incelenmiştir, bkz. Durukan, M., "M.Ö. 301-188 arasında Olba Territoriumunda Yaşanan Siyasi Gelişmeler", bkz. s. 81 vd.

⁵MacKay, 1968, s. 71 vd.

değişim söz konusu olmuştur. Değişimlerin tümü, Yunan kültürünün yerli halka empoze edilmesi yönündedir⁶. Bunu en iyi şekilde, aşağıda açıklanacağı üzere, mimaride ve ölü kültüründe gözlemlemekteyiz.

Hellenistik döneme ait bilgilerin oldukça az olduğu Olba bölgesinde, ölü kültü de tam olarak aydınlatılamamıştır. Bu konudaki kısıtlı bilgileri yine ölü kültü ile ilgili olan kaya kabartmalarından ve farklı tipteki mezarlardan öğrenmekteyiz. Bölgede, gömme geleneğinin yanında, yakma geleneğinin olduğuna dair ipuçlarına da rastlanmıştır. Her iki geleneğin de aynı anda canlı tutulduğu, Seleukos ve Ptolemaioslar'ın anavatanı olan Makedonya'da da tesbit edilmiştir. Bu konuya "Seramoniler" kısmında değinilecektir.

Mezarların Yerleşim Alanlarındaki Fiziki Ve Sosyal Konumları

Hellenistik yerleşim birimlerinin çevresindeki mezarlar, kendi aralarında, tipolojik olarak çeşitlilik göstermekle beraber, söz konusu döneme tarihlenemediklerimiz, polygonal teknikte duvarlarla inşa edilmiş olan tek odalı mezar anıtlarıdır. Yöneticilere ait olduklarını düşündüğümüz bu anıtların, coğrafyanın uygun olduğu durumlarda yerleşimi görecektir ya da bir vadinin hakim noktalarına yapılmış olmaları, Hellenistik dönemin özelliği olarak dikkat çekmektedir⁷.

Kıyıya yakın bazı Nekropollerde görülen mezarların büyük bölümü Roma ve daha geç dönemlere tarihlenmektedir⁸. Sadece Hellenistik döneme ait mezarlardan oluşmuş büyük bir nekropol henüz saptanamamıştır.

Bir liman kenti olmanın avantajıyla gelişme göstermiş olan Korykos'un kuzeyinde ve kuzeydoğusunda bulunan nekropol alanındaki mezarların büyük çoğunluğu Roma ve Bizans dönemine aittir. Ayrıca aynı alan Hellenistik döneme tarihlenebilen az sayıda mezarın da toplu halde bulunduğu ender bir alandır⁹. Bu durumda Hellenistik Nekropollerin ancak Korykos gibi önemli ve kalabalık merkezlere ait olabilecekleri ve yerleşimin büyüklüğü ile doğru orantılı olarak, daha çok sayıda mezarı barındırdıkları akla gelmektedir. Bununla beraber daha küçük yerleşim birimlerindeki mezarların dağınık olarak ve yerleşimi görecektir şekilde yapılma prensibi aslında Korykos için de geçerlidir. Muhtemelen, günün deniz olması, mezarların kuzey kesime yapılmalarını mecbur kılmıştı. Bu yüzden birbirlerine daha yakın yapılan ve sayıca diğer yerleşimlere göre daha çok olan mezarlar, Ayaş (Elaiussa) ile Korykos arasında, bir Nekropol alanı meydana getirmişlerdi.

Bu arada, pek çok bölgede olduğu gibi Doğu Dağlık Kilikia bölgesinde de görülen ancak hiçbir tarihleyici ipucu barındırmadıkları ve her dönemde yapılabilecek kadar pratik oldukları için hangi dönemde yapıldıklarını

⁶Hellenistik döneme kadar hiçbir kalıcı mimari izine rastlanmayan bölgede, M.Ö. 2. yüzyıl'la beraber büyük bir gelişim gözlenmekte ve bu gelişim Seleukoslar'ın bölgede buldukları tarihlere rastlamaktadır. Üstelik de kullanılmış olan tekniğin polygonal olması ve bu tekniğin Makedonyalılar'ın geldikleri yer olan Yunanistan'da oldukça yoğun kullanılması, Olbalılar'ın Yunan kültüründen etkilenmemiş olma ihtimallerini ortadan kaldırmaktadır.

⁷Bu mezarlar hakkında geniş bilgi için bkz. Tırpan, 1990

⁸Kıyıya yakın Nekropoller hakkında bkz., Machatschek, 1967

⁹Polygonal duvar işçiliğine sahip mezarlar için bkz., Machatschek, 1967, sf 65

anlayamadığımız, anakaya oyulmuş sandık şeklinde mezarlar bulunmaktadır. Bunun yanında yine tarihleme zorluğu bulunan kaya mezarlarının sayısı da, azımsanmayacak kadar çoktur. Bunların Hellenistik dönemde yapıldıklarını göz önünde bulundurursak, Hellenistik Nekropollerin varlığını kabul edebiliriz. Ancak şu andaki somut verilerle yola çıktığımızda, Hellenistik döneme tarihlenebilen mezarların sayısının çok az olduğunu ve bu az sayıdaki Hellenistik mezarların, Göksu-Lamas arasındaki bölgede yalnızca Korykos'da küçük bir Nekropol oluşturduğunu görmekteyiz.

Hellenistik döneme tarihlenebilen polygonal duvarlarla inşa edilmiş yönetici mezarlarının ortak nokta olarak yukarıda gösterilen diğer özellikleri, genellikle üst kesiminde yerleşim bulunan vadinin içine bakacak şekilde kenarlara yapılmış olmalarıdır. Farklı noktalara konuşlandırılmış olmalarındaki amacın ne olduğu konusunda ise bir belirsizlik söz konusudur. Olasılık olarak, yerleşimi çevreleyen hakim noktalara yapılmış olmaları sayesinde, içinde yatan saygın kişinin her an hatırlanır olması, onu günlük yaşama ortak etme anlayışı ve böylece de ölüye gerekli olan saygının gösterildiği, görüşü ileri sürülebilir. Leonard'ın da dediği gibi, antik dönem ölü kültüründe yönetici, yaşarken olduğu gibi ölümünden sonra da bütün halktan saygı görüyor, onun mezar tapımı herhangi bir ölümlüde olduğu gibi yalnız ailesi için değil bütün uyrukları için vazife niteliği taşıyordu¹⁰.

Hellenistik dönem öncesine gidip gitmediğini arkeolojik verilerle destekleyemememize rağmen, Hellenistik dönemle beraber artan anıt mezarlarla Doğu Dağlık Kilikia'da hükümdar tapımının varlığı kesinlik kazanmaktadır. Yunan dünyasına hükümdar kültürünün Hellenistik dönemde İskenderle beraber girmesiyle, Olba sınırlarındaki polygonal teknikte inşa edilmiş anıt mezarların ortaya çıktıkları tarih arasında çok uzun bir süre olmaması, bu mezar sahiplerinin de heroize edilmiş olduklarına işaret etmektedir¹¹.

Bu tapım ölüye verilen değerın göstergesi olduğu gibi, iyice belirginleşmiş bir ruh inancını da beraberinde getiren bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır¹².

Olba'da Hellenistik Dönem Ölü Gömme Gelenekleri

Genel olarak ele aldığımızda, Olba bölgesinde, Hellenistik dönem dünyasında görülen ölü gömme geleneklerinin büyük çoğunluğuna rastlamaktayız. Ancak dağlık bölgenin en büyük dezavantajı durumundaki, tarım alanlarının son derece kısıtlı olması, cesetleri doğrudan toprağa gömme şansını azaltmaktadır. Bu güne kadar yapılan yüzey araştırmalarında saptanan; tarım yapmaya müsait en küçük toprak parçasının bile, çevresinin taşlarla örülerek değerlendirilmiş, hatta bu tip alanlara rastlamak oldukça güç olduğundan, tarım yapmak için

¹⁰ Leonard, 1953, sf. 380

¹¹ Mısır rahibinin, İskender'i tanrının vücut bulmuş hali olarak nitelemesinden sonra Yunan dünyasına hükümdar tapımı girmiştir. Bu konu hakkında bkz., Leonard, sf. 404 ve Pollit, 1986, sf. 23 vd. Olba sınırlarında görülen polygonal teknikte inşa edilmiş mezar anıtlarının tarihlenmesi için bkz. Tırpan, 1990, sf. 420

¹² Leonard, 1953, sf. 380 (Aynen alıntı)

arazileri, teraslama ve daha çok arazide bulunan inanılmaz sayıdaki taşları arazinin kenarlarına sınır diye dizip tarla yaratma yönteminin kullanılmış olduğudur. Durum böyle olunca, cesetlerin toprağa değil de, kayalara oyulan sandık şeklinde mezarlara ve yine ana kaya kullanılarak yada oyularak yapılan çeşitli tipteki mezarlara gömülmeleri (kayamezarları gibi), akla daha yatkın gelmektedir. Nitekim yine günümüze kadar yapılan araştırmalarda Nekropol olabilecek, toprağa gömü alanlarına rastlanmamıştır.

Ekonomi ile de doğrudan ilişkili bir konu olduğu için, herkesten ölü için aynı uygulamayı beklemek yanlış olur. Ekonomik olarak en ucuz taş mezarı bile yaptıramayacak kadar kötü durumda olanlar, belki de ölümlerini tarlalarının yada buldukları bir toprak parçasının bir köşesine gömmüşlerdi. Bu konu hakkındaki kalıcı yanıt, ancak bölgedeki araştırmaların genişletilmesinden sonra verilebilecektir.

M.Ö. 3. yüzyıl ile beraber yoğunlaşan anıt mezar geleneği öncesinde de, Olba bölgesinde, bir ölü gömme geleneği şüphesiz ki vardı. Ancak günümüze kadar yapılmış olan araştırmalarda elde edilen kesin sonuçların, klasik dönemler içinde gidebildiği en erken tarih Hellenistik dönem olduğu için, bu dönemde, Olba bölgesinde önceden var olan geleneklerin, taş mimarinin ortaya çıkmasıyla, köklü değişiklikler geçirdiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Olba'nın Hellenistik öncesi gelenekleri günümüzde tam olarak tanınmadığı için, Hellenistik dönemde bunların köklü değişikliklere uğramış olabilecekleri fikrinden, eski gelenekleri tamamıyla bıraktıkları sonucu çıkarılmamalıdır. Ancak en akla yatkın olanı, Yunan kültürü ile yerli kültürün birleşiminden ortaya çıkan sentezin uzun zaman halk tarafından benimsenmiş ve kullanılmış olduğudur. Polygonal duvarlı mezarlardan¹³ ve "Seramoniler" bölümünde incelenecek olan kaya kabartmalarında gördüğümüz tören sahnelerinden yola çıkarak, bunun aksini iddia etmek imkansızdır. Sentez kültür fikrine destek olması açısından, Mancınıkkale mezar anıtının üzerindeki yazıtta geçen isimlerin yerli, mezar mimarisinin ise Makedonyalılar tarafından bölgeye sokulmuş olan Yunan özellikleri taşıması, örnek olarak gösterilebilir¹⁴.

Bazen, mimari özelliklerinden dolayı Hellenistik olduğundan şüphe duymadığımız mezarlarda rastladığımız yazıtlar, mezarın mimari tekniğinin tarihlenmesi ile uyuşmayarak, Roma ya da Bizans dönemine ait olabilmektedirler¹⁵. Hellenistik dönem sonrasında da aynı mezarların kullanılması, adetlerin fazla değişikliklere uğramadan devam ettirildiğini anlatması açısından önem taşımaktadır.

¹³Polygonal duvarlı mezarlarda teknik Yunanlı, ancak tasarım yerlidir. Yapılan literatür taramasında bu mezarlara örnek teşkil edebilecek benzer yapılara rastlanmamıştır.

¹⁴Bu yazıt ve mezar hakkında bkz., Tırpan, 1990, sf. 420; Sögüt, 1992 sayı 7-8. Bu sentezin örneklerini Adamkayalar ve Cennet-Cehennem'deki yazıtlar ve kabartmalarla çoğaltmak mümkündür. Yörede bulunan yazıtlar için bkz. Heberdey-Wilhelm, 1896; Keil-Wilhelm, 1915 ve Keil-Wilhelm, 1931. Kabartmalar için bkz. Durugönül, 1989.

¹⁵Buna örnek olarak, Korykos Nekropol sahası içinde bulunan ve polygonal duvar tekniği ile örülmüş olan Hellenistik mezarın kapı lentosu üzerindeki Roma yazıtını gösterebiliriz. Bkz., Machatschek, 1967, Abb. 32.

Bu sonuç, güçlü Grek kültürünün bölgeye girmesi ve yerli halk üzerinde olumlu etkiler bırakması ile ilgilidir. Bölgenin stratejik önemini bilen Makedonyalılar'ın, yerli halkın güvenini ve sadakatini kazanmak için, onlara yardım etmeleri ve yaşam standardını bu şekilde yükseltmeleri, yerli halkın Yunan kültürünü kabullenmesini kolaylaştırmıştır.

Buraya kadar sayılan çeşitli tipteki mezarlar ve gömme geleneğinin dışında bir de ölü yakma adeti vardır. Bu adet, bilindiği üzere, antik dönemin hemen her safhasında görülen, son derece yaygın bir dini inancı temsil etmektedir ve Anadolu ile Yunanistan'da olduğu gibi Olba Territoriumunda da tesbit edilmiştir. Kanlıdivane'de bulunan bir kayamezarının yazıtında:

*"Hekataios Xearkseos bu mezarı ne kendisinden sonra gelecek olanlar, ne kendisinden öncekiler, ne buraya başkası gömülsün, ne de bu mezardakiler buradan uzaklaştırılsın diye yaptırdı. Yasak olan bir başka şey de duvarda bulunan ve duvarın tam ortasına konulmuş olan LARNAX'ın içine birşey konulmasın. Bu larnaxın içine de sadece Hekataios ve karısı Tatatos konulabilir. Eğer birisi bu kuralları çiğnerse, o, tanrısızdır. O kişi, Zeus'a, Selene'ye ve Helios'a, her birinin tapınağına, (600) kutsal drahmi, ve ayrıca baş rahibe de 1000 drahmi ödemek zorundadır."*¹⁶

denmektedir. Roma dönemine ait olan bu yazıt ile yakma geleneğinin Doğu Dağlık Kilikia'da var olduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat bu mezar, yazıtında böyle bir açıklama içerdiği için, olağanüstü önemli ve sıradışı bir örnektir. Çünkü ölü yakma ile ilgili, Hellenistik döneme ait bir yazıt yoktur¹⁷. Efrenk Kale'de kaçakçılar tarafından ortaya çıkarılmış olan ancak üzerinde herhangi bir bezeme içinde de kül ve kemikten başka birşey olmadığı için önemi anlaşılamayarak parçalanmış olan kül kabı da, yakma adetinin varlığına ilişkin önemli bir kriterdir. Urnenin anakaya üzerindeki dar bir yarığa bırakıldığı ve toprakla örtüldüğü saptanmıştır. Bu urne de form olarak en erken, Roma dönemine ait gibi görünmektedir. Ölü yakma adetinin var olduğu anlaşılmasına rağmen, Hellenistik dönemde bu geleneğin canlı olup olmadığı konusunda net bilgilere sahip değiliz. Ancak neredeyse tüm antik dünyada görülen bu geleneğin, Olba'da Hellenistik dönemde uygulandığını beklemek yanlış olmayacaktır. Antik kaynakların belirttiği gibi, gür ormanlarla kaplı bölgede¹⁸, pahalı taş mezarlar yada zaten az olan toprak parçalarına cesetleri gömmek yerine, ölüyü yakıp en kısa ve ekonomik yoldan ona gerekli saygıyı göstermenin çok ideal olduğu son derece mantıklı görünmektedir.

Roma öncesi yakma fikrine destek olabilecek diğer ipuçlarını Orta Dağlık Kilikia'da bulmaktayız. Nagidos antik kentinde Anamur Müzesi tarafından yapılmış olan kurtarma kazılarında ele geçmiş ve Hydria formunda olan kül kabı bunlardan biridir¹⁹. Bu vazo, Olba sınırlarına uzak olmayan Orta Dağlık Kilikia bölgesinde yakma adetinin varlığını kanıtlamaktadır. Literatürde Hadra vazosu

¹⁶Bk. Machatschek, 1967, taf. 11-F6 ve Heberdey-Wilhelm, 1896, sf. 60, yazıt no, 134

¹⁷ Doğu Dağlık Kilikya epigrafisi ile ilgili çalışmalar yapmış olan bilim adamlarının yayınlarında, bu tip bir yazıtta rastlanmamaktadır.

¹⁸ Kilikya'da bulunan ormanlar için bkz., Strabon, XIV. V. 3 ve 6

¹⁹ Müze envanter no: 1. 7. 86

olarak anılan bir başka kül kabı da Kelenderis kaynaklıdır. Hellenistik döneme tarihlenen bu vazoda ile Dağlık Kilikia'nın önemli merkezlerinden biri olan Kelenderis'te de ölü yakma adetinin varlığı ortaya çıkmaktadır²⁰. Ancak, antik dönemde kendi ülkesinden uzakta ölen kişinin cesedinin yakıldıktan sonra ülkesine gönderilmesi de yaygın bir davranıştı. Bu vazoda bulunan küller, Mısır'da bulunduğu sırada ölen Kelenderis'li bir idareciye aittir. Bu yüzden Kelenderis vazosu da, Kilikia'da yakma adetinin varlığına ilişkin, tek başına kesin bir kriter değil, sadece bir destek fikir oluşturmaktadır.

Doğu Dağlık Kilikia'da Hellenistik Dönem Ölü Gömme Seramonileri

Ölülerin gömülmeleri için düzenlenen cenaze merasimlerinde, tüm antik dünyada rastladığımız bazı törenlere, Kilikia bölgesinin dağlık kesimindeki Göksu-Lamas arasında kalan bölümde de rastlamaktayız. Bu törenlerin varlığını, kaya fasatlarına işlenmiş olan kaya kabartmalarındaki sahnelerden anlıyoruz

Kaya kabartmalarının konusu, güçlü bir ruh inancı ile ortaya çıkmış olan, ölümden sonraki yaşamdır. Büyük bir kısmı yüksek kabartma şeklinde işlenmiş olan bu yontularda, birkaç değişik sahne söz konusudur. Kalabalık gruplarda, ölmüş olan şahıs bir klinenin üzerinde yatar pozda verilir, başucunda karısı, ayak ucunda hizmetli ve çocukları betimlenirdi. Kabartma, ölen şahsın heroize edilmesi ve onurlandırılması anlamına gelmekteydi. Bu tip, çok figürün bulunduğu grup betimlerinde, bazen aileye ait olan bir köpek yada apotropeik amaçlı bir aslan görmek de mümkün olabilmektedir. Bunun dışında, tek başına resmedilmiş veya sadece iki figürün bulunduğu, yine ölünün onurlandırılması ile ilişkili kabartmalar da çoğunluktadır. Bu kabartmalarda görülen figürlerde erkekler genellikle asker kıyafetlerine bürünmüş olarak, kadınlar ise başörtülü ve uzun kıyafetler içinde gösterilmişlerdir²¹.

Kabartmaların bazılarında gördüğümüz figür ve sahnelerin, törende gerçekleştirilen dinsel ayinlerle ilgili olduğu düşünülmektedir. Örneğin; Adamkayalar'da bulunan kabartmalardan bir tanesinde, bir keçiyi getirmekte olan erkek figürü ile karşılaşmaktayız. Kurban kesme adetinin var olduğu şeklinde yorumlanabilen bu kabartma, içinde bulunduğu alanın kutsal bir mekan olduğuna ve bu alanda, dini törenlerin gerçekleştirildiğine işaret etmektedir. Bu dini törenlerin gerçekleştirildiğine işaret eden bir diğer ipucu da, kabartmaların bulunduğu sıranın sonunda, birkaç basamaktan ibaret olan oturma kademelerinin varlığıdır. Bu oturma kademelerinin hemen yanında, anakayaya oyulmuş olan bir niş bulunmakta ve büyük ihtimalle sunak vazifesi üstlemektedir. Kurban sunuların yapılabileceği özel sunu yerlerinin olması da gayet normaldir²². Bazı figürlerin ellerinde tuttıkları içki kaseleri de, törenlerde içki içildiğine işaret etmektedir. Lykia'da görülen kabartmalardan farklı olarak, yemeklerle donanmış ziyafet masalarına rastlanmamaktadır²³, ancak yansıtılmak istenilen düşünce aynıdır.

²⁰Bu konu ile ilgili olarak bkz., Zoroğlu, 1990, sf. 445 ve 446'da dipnot 27

²¹Doğu Dağlık Kilikia'daki kaya kabartmalarının detaylı bilgisi için bkz., Durugönül, 1989

²²Özel sunu yerleri için bkz., Kurtz, -Boardman, 1971, sf. 100

²³Genel olarak Lykia kabartmaları ve ziyafet sahneleri için bkz., Özgan, 1987

Cenaze merasimlerinde görülen içki ve kurban kesme geleneğinin Kilikia'ya özgü olmadığı, hem Anadolu'nun, hem de Yunanistan'ın çeşitli yörelerinde yapılan kazılarda ele geçmiş olan arkeolojik buluntular ile ortaya çıkarılmıştır²⁴. Doğu Dağlık Kilikia'da ise bu detayların varlığını, sözü edilen kabartmalardan anlamaktayız.

Hellenistik dönemde Makedonya'da, gömü öncesi ve sonrasında gerçekleştirilen törenler, Seleukos ve Ptolemaioslar aracılığı ile Dağlık Kilikia için büyük önem kazanmıştır. Hellenistik dönem Makedonya'sında hem yakma hem de gömme adetlerinin bulunduğu tesbit edilmiştir²⁵.

Hem yakma, hem de gömme adetlerinin birlikte uygulandığı bir başka bölge de Attika'dır. Yakılan cesetler için uygulanan yöntem, urnelerin toprağa gömülmesi yada kaya oyuklarına bırakılmasından ibaretti²⁶. Bununla beraber, cenaze merasiminde, birinci, üçüncü ve onüçüncü gün önemliydi, bundan sonraki annular yıllık olurdu²⁷. Kilikia'da bu tip merasimlerin yapılıp yapılmadığı da soru işareti olarak durmaktadır.

Bütün bunların yanında ister yakma, ister gömme olsun, cenaze merasiminde, yakma işleminin dışında, birbirinden farklı seramonilerin yapılmadığı, Attika'da tesbit edilmiştir²⁸. Kilikia'da ise bu tarz ayinlerde ne tip sunu ya da anma töreni yapıldığı saptanamasa da, en azından belli zamanlarda, ölü kültü ile ilgili toplantıların yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu törenlerin Kıta Yunanistan'da var oluşundan yola çıkarak, Kilikia'da da yapıldıkları varsayılabilir.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Buluç, 1992 Buluç, S., "Anadolu'da Kremasyon -Ölü Yakma-Geleneği", 1992 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları, Ankara, 1993
- Durugönül, 1989 Durugönül, S., *Die Felsreliefs im Rauhen Kilikien*, BAR Int. Ser. 511, Oxford, 1989
- Gossel, 1980 Gossel, B., *Makedonische Kammergraber*, Berlin, 1980
- Heberdey-Wilhelm, 1896 Heberdey, R.- Wilhelm, A., *Reisen in Kilikien*, Wien, 1896

²⁴Kurban kesme geleneğine örnek olarak bkz. Buluç, 1992 sf. 92; gömü esnasında yapılan içki sunusu ise ele geçirilen kaplardan anlaşılmaktadır. Örnek olarak bkz. Gossel, 1980, sf. 67

²⁵Gossel, 1980, sf. 64

²⁶Kurtz-Boardman, 1971, sf. 163

²⁷Kurtz-Boardman, 1971, sf. 143-147

²⁸Kurtz-Boardman, 1971, sf. 96

- Jones, 1971 Jones, A.H.M., *The Cities Of The Eastern Roman Provinces*, 2. Edition, Oxford, 1971
- Kurtz-Boardman, 1971 Kurtz, D.C.-Boardman, J., *Greek Burial Customs*, NewYork, 1971
- Keil-Wilhelm, 1915 Keil, J.- Wilhelm, A., "Vorläufiger Bericht über eine Reise in Kilikien", *JOAI*, XVIII, 1915
- Keil-Wilhelm, 1915 Keil, J.- Wilhelm, A., "Denkmaler aus dem Rauhen Kilikien", *MAMA*, III,1931
- Leonard, 1953 Leonard, H., *Hellen-Latin Eski Çağ Bilgisi*, Demet II (Çev. Suad Y. Baydur), İstanbul, 1953
- Machatschek, 1967 Machatschek, A., *Die Nekropolen und Grabmaler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien*, Wien, 1967
- MacKay, 1968 MacKay, T.S., *Olba in Rough Cilicia*, Bryn Mawr, 1968
- Özgan, 1987 Özgan, C.B., *Lykische Grabreliefs Des 5. und 4. Jhs. v. Chr.*, *Ist. Mitt. Beiheft* 33, 1987
- Pollit, 1986 Pollit, J.J., *Art in the Hellenistic Age*, Cambridge, 1986
- Söğüt,1992 Söğüt, B., "Kilikya Tracheia'da bir Hellenistik Mezar Yapıtı", *Selçuk Üniversitesi Fen-Edb. Fak. Dergisi*, 1992-93, sayı 7-8
- Strabon *Antik Anadolu Coğrafya'sı*, (Çev. Adnan Pekman), 3. baskı, İstanbul 1993
- Tırpan, 1990 Tırpan, A., "Kilikya Tracheia'da Polygonal Taş Örgülü Duvarlar", *XI. T.T. Kongresi* (5-9 Eylül 1990), Ankara, 1994
- Zoroğlu, 1990 Zoroğlu, L., "Kelenderis'in İlk Çağ Tarihi Hakkında Notlar", *XI. T.T. Kongresi* (5-9 Eylül 1990), Ankara, 1994
- Zoroğlu, 1994 Zoroğlu, L., *Kelenderis I*, Ankara,1994